

DOMOLJUBLJE U OPUSU PASTORALNOG TEOLOGA DON ŽIVANA BEZIĆA

Ante SORIĆ

Zadarska nadbiskupija
asassantes8@gmail.com
UDK: 929 Bezić, Ž.
prethodno priopćenje

Sažetak

Don Živan Bezić (1921. - 2007.) jedan je od istaknutijih hrvatskih postsaborskih teologa čiji je doprinos na području pastoralne teologije, ali i u drugim znanstvenim granama, urodio plodnim spisateljskim opusom. Kada se sagleda njegov život i rad iz biografske pozicije, vidi se zaista originalan životni hod bitno obilježen mučeničkom žrtvom zatočenika logora nacističkoga režima, kao i komunističkim progonima za vrijeme njegova svećeničkoga i spisateljskog djelovanja, koji je postao jednim od mnoštva simbola patnje hrvatskog naroda u 20. stoljeću. Na temelju Bezićeva objavljena dvadeset i jednog djela te preko tristo članaka ovo će istraživanje znanstvenom metodologijom prikazati poimanje domoljublja u izazovu društveno-političkih ideja, ideologija i svjetonazora - napose u odnosu na kršćanstvo i teološke postavke. Predstavit će se biografski i bibliografski podatci Živana Bezića te pojam domoljublja u odnosu na starije i novije ideologije kroz jezičnu, filozofsku i teološko-pastoralnu perspektivu. Konačna svrha istraživanja jest prikazati kako je jedan hrvatski čovjek, svećenik i teolog, u okviru vlastite žrtve pozitivno definirao domoljublje i kako to može nadahnjivati buduće generacije.

KLJUČNE RIJEČI: Don Živan Bezić, domoljublje, ideologije, kršćanstvo i crkveni dokumenti.

1. Kratka biografija

Živan Bezić rođen je 18. svibnja 1921. u Grohotama na otoku Šolti gdje je 1931. godine završio četverogodišnju osnovnu školu. Osam razreda Biskupske

klasične gimnazije pohađao je do 1939. kao sjemeništarač Nadbiskupskog sjemeništa u Splitu, a teološko-filozofski studij započeo je na Visokoj bogoslovnoj školi u Splitu 1939. Zbog političkih neprilika nastavlja studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1941. i Visokoj bogoslovnoj školi u Zadru 1942., gdje je zaređen za đakona 6. lipnja 1943. u katedrali sv. Stošije. Tri dana prije planiranog svećeničkog ređenja na rodnom je otoku prisilno mobiliziran u partizane. Ranjen je kod Posušja 10. listopada 1943. i odveden u zatvore u Mostaru i Zenici, odakle je deportiran u koncentracijski logor Mauthausen, potom u Redl-Zipf i u Dachau. U nacističkim logorima proveo je 18 mjeseci, sve do 29. travnja 1945. godine, kada je oslobođen, te je povratkom u domovinu zaređen za svećenika 29. lipnja 1945. u Splitu. Svećeničku službu započeo je u župi Komin iz koje je posluživao Desne, Plina, Pasičinu i Rogotin da bi 1948. godine bio imenovan duhovnikom u Biskupijskom sjemeništu u Splitu. Po povratku u domovinu osjetio je neprijateljski stav jugoslavenskoga komunističkog sustava, osobito nakon što je odbio članstvo u „Staleškom društvu katoličkih svećenika“ a, poslije brojnih lažnih optužbi i spaljivanja njegove knjige, na nj je izveden i atentat (Kovačić 2017: 14-17). Na splitskoj bogoslovnoj školi predaje kao sjemenišni odgojitelj od 1948. do 1951. godine kada preuzima župu Neorić odakle poslužuje i selo Gizdovac. Na otoku Drveniku župnik je od 1953. do 1959., nakon čega je imenovan župnikom splitske župe sv. Križ. Župnikom u župi Žedno na otoku Čiovu postaje 1964. godine i odlukom nadbiskupa Franića istovremeno nastavlja postdiplomski studij u Zagrebu gdje 1965. postaje magistar teologije. Na studij doktorata iz pastoralne teologije odlazi u München 1966. godine, ali zbog zdravstvenih razloga uzrokovanih ranjavanjem i posljedicama logorskoga života napušta studij i vraća se u rodnu biskupiju. Pastoralnu teologiju predaje od 1967. do svojega umirovljenja 1995. godine te uz spomenuti kolegij predaje još i misiologiju, župnu administraciju, pedagogiju, apostolat, a od 1993. do 1997. drži predavanja iz kolegija etike studentima medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Počasni doktorat na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu uručen mu je 1989. godine i 1990. postaje izvanredni profesor Teologije u Splitu. Sudionik je brojnih međunarodnih i domaćih simpozija, a član *Academy of Science* u New Yorku postao je 1991. U svom plodonosnom znanstvenom radu napisao je dvadeset jednu knjigu, koje su objavljene u više izdanja, i preko tristo članaka u različitim časopisima dok arhivska građa Bezićeve ostavštine sadrži još uvijek mnoštvo neobjavljenih sadržaja. Umro je 17. rujna 2007. godine i pokopan je u obiteljskoj grobnici u rodnom Grohotama.

Premda je bio eruditske naravi i svestranog promišljanja, najmanje se bavio političkim temama koje su od ranog djetinjstva tragično obilježile njegov život. Zbog političkih posljedica rano je izgubio oca Antona, gorljivog Radićevca i oštrog protivnik Karadorđevićeve ideologije, potom brata Veljka pod sumnjivim okolnostima a kasnije, za vrijeme Drugog svjetskog rata, i drugog brata, Nevena, koji je bio domobran. Unatoč obiteljskim gubitcima svjesni hrvatski duh u kući Bezićevih vidljiv je u više memorijalnih opisa, posebno preko simpatija prema organizaciji katoličkih rodoljuba Orlova i drugih vjerskih nastojanja kojima je odmalena odgajan za čežnju o slobodnoj i samostalnoj domovini. Indirektni susreti sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem i praćenje političkih prilika u Zagrebu za vrijeme studenskih dana u bitnome su obilježili mladenaštvo Beziće formacije (Sorić 2022: 22). Ipak, presudni događaji njegova križnog puta započinju 1943. kada je prisilno mobiliziran, ranjen, zarobljen i deportiran kao logoraš broj 39962. U autobiografskom svjedočanstvu dokumentaristički će kroz osobni logorski život prikazati lice nacističkog zla koje koristi okrutne metode u ogoljivanju ljudske osobe, njezina dostojanstva i čovječnosti općenito (Bezić 1975: 55-264).¹ Ranjena, nemoćna i iscrpljena žrtva pred sadizmom mučitelja kroz svakodnevno tjelesno, psihičko i duhovno zlostavljanje u neljudskim uvjetima Hitlerovih logora zapisala je: „Da je Dante okušao novovjeke logore, po svoj prilici bi bio drugačije opjevao svoj Inferno“.² Vrijednost Bezićeva dokumentarističkog i autentičnog svjedočenja ocijenit će se „ogledom u kojem se zrcali sudbina jednoga vremena i čovječanstva općenito“ (Bošković 2017: 197), a u djelu valja uočiti brojne domoljubne izričaje, u trenucima deportacije, kada Bezić oproštaj od slobode povezuje sa oproštajem od domovine.³

¹ Kod preuzimanja počasnog doktorata u Zagrebu Bezić je istaknuo: „Ima i jedna knjiga koja nema nikakva teološkog značenja, a to je ‘U sjeni krematorija.’ Nju nisam ja pisao, pisana je zapravo od Providnosti Božje, koja se je sa mnom poslužila kao živim perom, umočivši ga prije toga u tintu moje vlastite krvi.“ (Nadbiskupski arhiv Split – dalje u tekstu NAS)

² Premda će u potpunosti osjetiti mržnju ideologije, Živan Bezić nije na isti način uzvratilo svojim mučiteljima za vrijeme savezničkog oslobođenja logora Dahau i odmazde brojnih kolega zatočenika nad dojučerašnjim čuvarima.

³ „Zbogom rodna zemljo, koja čuvaš kosti mog oca i mojih djedova; zbogom draga zemljo što si me othranila i u kojoj kuka za nestalnim sinom tužna majka; zbogom nesretna, potlačena domovino, natopljena krvlju hrvatskih sinova, ja te više nikada neću vidjeti“ ... „očajem nad sunčanim morskim žalima rodnim što ih ostavljam okrvavljene krvavom pjenom, očajem nad domovinom, mojom ‘ljubom neljubljenom’, ljubom nevjernom, koja me eto šalje u tuđinu i koja će me skoro sasvim zaboraviti... Oh kad bih mogao i ja nju zaboraviti!... pa kad su napokon nestali pred mojim očima posljednji obrisi drage hrvatske zemlje - bio je mrak, bila je noć. Ne samo na nebu i zemlji, nego i u mojoj duši.“ (Bezić 1975: 50-51)

Oslobođenjem iz logora smrti i povratkom u domovinu 1945. Živan Bezić ponovno postaje žrtvom unutar novog političkog i ideološkog sustava. Maltretiranje komunističkih vlasti osjetio je u nepriznavanju statusa robijaša nacističkih logora, pokušaju ubojstva 1950. u župi Slivno Ravno i zaseoku Balcima, podmetnutom požaru i lažnoj optužbi da je zapalio crkvu sv. Ilije u Sutini, zatim i javnom spaljivanju njegove knjige. (Sorić 2022: 26-28)

Za vrijeme ovoga političkog sustava, ali i kasnije unutar demokracije, otvoreno će pisati o štetnosti komunističke ideologije za razvoj pojedinca i društva, promicati slobodu pojedinca i davati potporu javnom djelovanju hrvatskim i vjerskim institucijama i tiskovinama.⁴ Devedesetih godina s radošću dočekuje slobodnu i neovisnu Hrvatsku gdje se na različite načine angažira da bi pomogao prvo u širenju istine oko Domovinskog rata, potom u izradi novog ustava i tranziciji oslobođene zemlje u europske integracije.⁵

2. Domoljublje – od pojma do prakse

Jedna od specifičnosti Bežićeva spisateljskog rada nalazi se u razlučivanju semantičkog značenja ključne riječi koju tijekom svog sadržaja tematski razlaže.⁶ Posljedice društveno-političkih sustava koje je kao očevidac 20. stoljeća osjetio u svom životu neće ga pokolebati da makar u kratkim sadržajima izrazi svoj optimizam u ideale među kojima je bilo i njegovo hrvatsko domoljublje. Upravo tom metodom tumači pojmove i temu domoljublja u svojim djelima pa koristeći podjednako i sinonimski termine *rodoljublje* i *domoljublje* stavlja ih pod zajednički nazivnik *patriotizma* (Bezić 2001: 245-249).

⁴ „Oni ograničeni mozgovi koji promatraju svijet jedino kroz rešetko klasne borbe i klasne mržnje te se pozivaju samo na materijalne interese i krvave revolucije gube iz vida obće dobro i smještaju svoje utopije u diktaturu boljševizma, komunizma i socijalizma. Kao da uživaju u hekatombama mučeničke krvi, teroru logora i gulaga i tiraniji svoje mahnite ideologije. Komunizam je čovječanstvo koštao preko sto milijuna ubijenih žrtava, uz bezbroj onih koji su ipak preživjeli sve moguće torture.“ (Bezić 2006b: 519)

⁵ NAS. XI, Don Živanova suradnja s Nadbiskupom Antom Jurićem, br. 139.

⁶ Živan Bezić koristi se semantičkim tumačenjem ponajviše zato da bi se izbjeglo nerazumijevanje pojmova, shodno tome i kasnija sukobljenost stavova i mišljenja oko pojmova koji se upotrebljavaju a nisu dovoljno pojašnjeni. Tvrdi da zbog površnog razumijevanja i upotrebe pojmova, kao i opće zbrke u terminologiji i komunikaciji, dolazi do verbalne sukobljenosti i posljedičnog „neprijateljstva“ upravo zbog nedovoljne jasnoće (Bezić 2001, 245). Riječ je o istom članku pod naslovom *Od rodoljublja do Globalizacije* koji se u Bežićevu opusu pojavljuje na tri mjesta; u časopisu Marulić 33(2000), br. 5, 1012-1024., zatim i u njegovoj posljednjoj knjizi *Čovjek i čovječnost* (183-209).

U tumačenju pojma *rodoljublje* Bezić prvotno ističe čovjekov odnos prema rodu a preko roda i odnos prema vlastitom narodu (Ib. 246.). *Rodoljublje* opisuje kao prirodan i krvni odnos prema onima koji su čovjeku u obiteljskom smislu najbliži - od roditelja, rodbine, sve do predaka, čime tumači i egzistencijalni smisao pojedinca jer rodoljublje označava pitanje „postanka i opstanka vlastitog bića“ (Bezić 2001: 246) prema kojem nitko ne može ostati ravnodušan. Smatra da su rodovski i rodoljubni bitak ontološki izvor i temelj cjelokupnog ljudskog života odnosno da takav pozitivan stav prema rodu i narodu „osnovni je uvjet svih ostalih suodnosa koji nas prate u našem bitkovanju i životu“ (Bezić 2001: 246). Na sličan način tumači pojam *domoljublja* smatrajući ga prirodnim osjećajem koji nas već rođenjem veže uz neki geografski okvir: „Mi smo proizvod tla iz kojeg smo nikli... Čovjek je sazdan od ‘praha zemaljskog’ i rođen na grudima majčice zemlje“ (Bezić 2001: 246) stoga „svaki od nas ima svoju koljevku i zavičaj, svoj dom i svoju domovinu.“ (Bezić 2001: 247) U nastavku ističe da domovina nije samo zemlja nego cjelokupan okvir u kojem čovjek egzistira. S antropološkoga gledišta preuzima stajalište da čovjeka oblikuje prirodno-biološka konstitucija, od genetike do rase i nasljedstava, ali i sociološka dimenzija jer je oblikovan sredinom kojoj pripada (Ib. 231) Bezić upozorava kako antropološkom i sociološkom definiranju nedostaje važna duhovna dimenzija odnosno činjenica da je čovjek i duhovno biće determinirano inteligencijom, emocijama, voljom i drugim karakteristikama. Povezujući pojam *domoljublja* i *zavičajnosti* Bezić ukazuje na geografske okvire rođenja i pripadnosti, nazivajući ih slikovito čovjekovim gnijezdom koje „obleti u svome djetinjstvu i mladenaštvu.“ (Bezić 2001: 247) Nakon tog prvoga životnog kruga, rodnog mjesta, u svrhu uspješnije humanizacije čovjek upoznaje drugi krug koji naziva krajem ili rodnom zemljom, širim krugom koji proširuje osobne vidike:

„To homogeno zavičajno područje što ga povezuje ista krv i srodstvo, zajednički jezik, geografsko i gospodarsko jedinstvo, folklorna, vjerska i kulturna istovjetnost obično obuhvatamo intimnim osjećajem što ga nazivamo *lokal-patriotizam*. Kad se dva zemljaka nađu u tuđini, oni se često nazivaju zemljaci ili ‘patrioti’. Ta mjesta našeg srca - počevši od kolijevke sve do groba, u kojemu počivaju naši pređi i gdje ćemo vjerojatno i sami biti sahranjeni na ‘vječni počinak’, gdje živi naša porodica, rodbina i svojta, gdje smo stekli naše prve i

najdraže prijatelje, ona su naš prvi dom, naš zavičaj i navičaj te jedini rodni kraj - odista zaslužuju i mjesto u našem srcu. Ako za njih nemamo srca, za koga ćemo ga onda imati? Čemu nam uopće srce?“ (Bezić 2001: 248)

Premda koristi pojam *patriotizam*, inače nesklon upotrebi stranih riječi u hrvatskom jeziku, Živan Bezić priznaje da njime nije zadovoljan jer ova posuđenica «zbog njezina nastavka miriše na ideologiju» pa predlaže vlastiti zamjenski pojam *patriotičnost*.⁷ *Patriotizam* jednostavno definira kao ljubav prema domovini i smatra ga dubokim i veličanstvenim čuvstvom jer: „Ono se s nama rađa. S nama živi u našem domu i zavičaju, ali nas istodobno prenaša sve do granica unutar kojih živi cijeli narod. Svaki narod ima svoju domovinu, svoju narodovinu, pa tako i hrvatski narod.“ (Bezić 2001: 248-249) Na drugom mjestu tvrdi: „Ljubav prema rodnom mjestu i zavičaju, prema rodu i rodbini, prema domu i domovini pripada ljudskoj naravi i duševnim potrebama čovjeka. Lokalna patriotičnost ispravno uklopljena u plemeniti domovinski osjećaj može samo usrećiti čovječje biće.“ (Bezić 2006b: 196) Pišući o patriotizmu on ne ostaje na teoretskom tumačenju nego otkriva konkretnu poziciju o kojoj piše, a riječ je o osobnom domoljublju jednog Hrvata. Očito je to prije svega u sadržajima koji odišu izražajnim poetskim slikama poput usporedbe domovine i majke.⁸ Baveći se etnopsihologijom, Bezić kroz prikaz podrijetla hrvatskog naroda i određenih povijesnih događaja iznosi vlastita promišljanja po kojima se oblikovalo hrvatsko domoljublje.⁹ Među njima iznosi posljedice uzrokovane povijesnim savezništva kao što su nerealni i „naivni romantizam“ koji je Hrvate vezao uz određene političke sile i tako ostavio gorak okus martirologija a posljedice se reflektiraju kroz: „Manjak vjere u sebe, nedostatak samopouzdanja, crvotočni osjećaj nesigurnosti i manje vrijednosti prati nas i danas.“ (Bezić 2001: 241) Bezić smatra

⁷ Bezić tvrdi „da sve izme prate negativne konotacije“ misleći pritom na prefikse ideoloških naziva te je stoga vrlo oprezan u jezičnom, ali i sadržajnom smislu prema takvim pojmovima (Ib. 245, 249).

⁸ „Domovina je kao majka kod kolijevke, naše osobne i naše zajedničke. Opća nam je majka i roditelja te zajednička kolijevka svih ljudi istog roda i kraja. Kao majka ona nas hrani, a kao kolijevka je mjesto gdje nas hrani. Uz kolijevku je naš prvi dom, rodno mjesto i prva domaja u kojoj se osjetismo voljenim ljudima.“ (Bezić 2001: 247)

⁹ Bezić primjećuje da su povijesni razvoji, kao i sadašnjost pojedinih naroda, različiti kako u objektivnim razlozima (geografski, klimatski, ratni itd.) tako i u subjektivnim faktorima koje naziva duhovnim sastavnicama (specifičnim na pojedine etničke skupine). Takve duhovne sastavnice naziva karakterom ili dušom pojedinog naroda (Bezić 2001: 231-232).

da je povijesna podijeljenost doprinijela i uočljivoj razdijeljenosti hrvatskoga društva prisutnoj u raznim provincijalizmima i separatizmima.¹⁰ Neslogu hrvatskog naroda Bezić sagledava u samopodcjenjivanju pa navodeći nepoznatog lingvиста iznosi da je taj u hrvatskom jeziku pronašao preko šezdeset sinonima za glagol „svađati se“, što smatra glavnim „hrvatskim jalom“ (Bezić 2001: 242).¹¹

Važan faktor podrške hrvatskog domoljublja Bezić vidi u vjeri jer „Kristova vjera duboko je oblikovala hrvatsko srce“ (Bezić 2001: 241), što i danas smatra dušom hrvatstva. Katolički utjecaj oblikovao je Hrvatima narodnu svijest i kao takav je neizostavan okvir domoljublja, s tim da je Bezić vrlo oprezan u tumačenju vjere i oblikovanja nacije. Njegovo tumačenje ne odgovara teološkom poimanju Izraela u Starom zavjetu čije se religijsko jedinstvo očituje u štovanju jednog Boga, a bogoštovlje predstavlja nacionalnu zadaću jer bi takav religiozno-nacionalni stav po pitanju bilo kojeg naroda vodio od mitološkog izričaja sve do ideološke prakse.¹² U svojim djelima Bezić u centar oblikovanja hrvatskog društva stavlja Isusa Krista, čija vjera nadilazi nacionalnu komponentu, konstatirajući činjenicu navezanosti i suodnosa razvoja hrvatske povijesti uz kršćanstvo bez pridodavanja teoloških kategorija u izražavanju narodnosti. Domoljublje i vjeru tumači kao autonomne skladne vrijednosti koje nisu u prijeporu s tim da je kršćanska dimenzija u bitnome utjecala na razvoj i poimanje ljubavi prema domovini. Ističe kako je patriotizam kršćanska krepost koju je u svom srcu nosio i Isus Krist te da je ona dužnost dobrog vjernika jer: „Nitko ne može ljubiti druge narode prije nego zavoli svoj vlastiti.“ (Bezić 1996a: 119) Vjersku ulogu u poštivanju domoljublja Bezić vidi kao onaj korektiv koji mora proročki i moralno pridonositi razvoju društva, što je uočljivo i u sadržaju napisanu za vrijeme Domovinskog rata:

„Zaista, nikada se u svojoj dugoj i patničkoj povijesti hrvatski narod nije našao u težoj i opasnijoj situaciji. Voda nam je do grla... Ima li za nas nade? Ima! Ali ona najprije mora niknuti u nama samima. ‘Svatko je svoje sreće kovač’, znade ovaj narod, pa mora znati da

¹⁰ „Naša tragična povijest rastrgala je i našu dušu, naše narodno biće. Samo kratko vrijeme bili smo ujedinjeni i samostojni, vjekovima smo morali robovati moćnijim susjedima. Različite države i kulture mijesile su i pečatile pojedine dijelove hrvatskog puka.“ (Bezić 2001: 241)

¹¹ Usp. Kakuska, Nagorny i Ueckert 1978, 158.

¹² Vidi u Vidović 2002, 16.

ista mudrost važi i na nacionalnoj razini. Svaki je narod svoje sreće kovač. Ako smo išta mogli naučiti iz svoje dugovječne prošlosti jest činjenica da se moramo uzdati 'u se i u svoje kljuse'. Nikada se tuđin nije borio za naše dobro. Sloboda i nezavisnost čine prvi preduvjet narodne budućnosti. Sva dosadašnja 'savezništva', sva 'bratstva i jedinstva' bila su samo na štetu hrvatskog naroda. Jednaku su nam nesreću donijela i sva 'gostoprimstva' tuđincima. Vrijeme je da se opametimo. Pravo na nadu imamo tek onda kad prestanemo uništavati svoj vlastiti narod. Zar toliki brojni aborteri među Hrvatima nisu gori neprijatelji svog naroda nego svi četnici ovoga svijeta? Narod smo s najmanjim natalitetom u Europi a kukamo kako nas nestaje! Pokolj se nevine dječice nastavlja, postali smo nažalost grobari svoga 'dragog naroda.' ... „Ne samo ta pogubna nekrofilija, što se očituje i u kriminalu pobačaja, nego i mnoga druga moralna zla, što biju naš narod, jesu neprijatelji narodne nade. Dok bude vladao sebični egoizam na štetu općeg dobra, dok se bude vršila bezdušna pljačka narodne imovine, dok ratni profiteri budu i nadalje pili krv svoga naroda, dok se čudoredna raskalašenost bude tajno i javno širila u hrvatskom puku, dok mladež bude tražila utočište u drogi, vinu i duhanu, a političari budu zabrinuti jedino za svoju moć i karijeru, za hrvatski narod neće biti nade. Moralna, duhovna i vjerska obnova ne smije biti puka parola i šuplja fraza, nego neminovna stvarnost.“ (Bezić 1994: 229-230)

Glavna kvaliteta domoljublja za Bezića je moralnost, ali i vršenje ostalih građanskih dužnosti (Bezić 1996a: 119). Opisujući kako je nakon „balvanskog ustanka“ i okupacije domovine na „spaljenoj zemlji“, a potom u tranzicijskom rastu mlade zemlje došlo i do moralnog bezakonja, u političkim sebičnim nastojanjima da se privatni interes stavi ispred općega Bezić upozorava kako tu nije riječ o domoljublju jer nedostaje morala (Bezić 2006b: 516). Na drugoj strani hvali hrabrost mladih Hrvata koji su žrtvovali vlastiti život za slobodu domovine što je kao jedino istinsko domoljublje donijelo slobodu i konačnu pobjedu. Također, smatra da se domoljublje najbolje živi unutar demokratskog uređenja koje uz objektivne nedostatke ipak predstavlja najbolji način političkog sustava (Bezić 1992: 105-111). Bezić je bio čovjek praktičnih nastojanja što se prepoznaje u njegovu osobnom doprinosu i inicijativama u odnosu na

domoljublje.¹³ Upušta se i u analizu pronalaska kriterija domoljubnosti znamenitih hrvatskih osoba s procjenom kako se ono ispravno živi prije svega dosljednim životom, ponekad do granica mučeništva. (Bezić 1996b: 357-370; Bezić 2002a: 205-215; Bezić 2002b: 200-212).

Pojam i sadržaj domoljublja u djelima Živana Bezića imaju za cilj potaknuti čitatelje na preispitivanje vlastitih stavova u odnosu na njihovu realnu težinu, autentičnost i praktičnost.

3. Domoljublje i ideologije

Dok ističe važnost domoljublja u ljudskom rastu i čovjekovu životu upozorava svoje čitatelje i na iskrivljene ideje i stavove koji vode do određenih devijacija. Prvu takvu devijaciju domoljublja, koju opisuje kržljivom i ograničenom, a tumači kroz uske okvire zavičaja, naziva kampanilizmom (Bezić 2001: 249): Smatra da takva relacija „ne doseže dalje od pogleda s vlastitog ‘campanila’ i voli samo usku rodnu grudu“ te je ograničena na vlastiti vidokrug a predstavlja „defektne domoljupce“: „Lik domovine u njihovu afektivnom životu ostao je torzo“ (Bezić 2001: 249). Druga devijacija jesu prema Beziću regionalisti koji namjerno zatvaraju svoju kljastu ljubav prema cjelovitoj domovini – „Preponosni provincijalci, čija sjećanja ne idu dalje od zbivanja njihove zibke, uskovidni i uskogrudni separatisti koji vide vrijednosti isključivo svoga kraja, a ostaju slijepi za sve druge ljepote i vrednote svojih sunarodnjaka.“ (Bezić 2001: 249). Priznaje da je lijep i prirodan odnos čovjeka prema rodnom kraju i zavičaju, ali takav stav nikada ne smije biti na štetu zajedničke domovine. Izvorište regionalizma vidi u egoizmu, tajnoj računici sebeljublja, osobnom infantilizmu i krivom odgoju (Bezić 2001: 249): Regionalizam prema Beziću vodi do apartridnosti, a apartridi su „najlakši plijen *unitarizma*.“ Sljedeća devijacija iskrivljenog domoljublja prema Beziću je unitaristička svijest koju tumači kroz hrvatsku prošlost kada se sanjalo o drevnom ilirstvu, romantičnom slavenstvu i politiziranom jugoslavenstvu, kroz bratstvo i jedinstvo „otadžbine“. „Najgore

¹³ Kroz svoje članke, ali i objavljene knjige, pokazivao je velik interes za hrvatsko jezikoslovlje. Zastupajući određene stavove, upuštao se u različite polemike sa stručnim jezikoslovcima. Da je riječ o posebnom načinu upotrebe pravopisa, kao i riječi, vidljivo je u citatima iznesenim u ovom radu, od čega su se urednici časopisa ponekad ograđivali. U svojoj predzadnjoj knjizi Bezić je prikazao važnije stavove svoga pogleda na hrvatsko jezikoslovlje i zapisao kako je hrvatski jezik najljepši na svijetu (Bezić 2004b).

je bilo da nam se je to bratstvo i jedinstvo nametalo silom i prevarom“ (Bezić 2001: 250).

Dok nacionalnost opisuje kao normalnu, prirodnu i društvenu pripadnost jednom narodu koja je vrijedna svakog poštovanja, nacionalizam smatra negativnim, zbog svog završnog *izma*, ponajviše stoga jer pripada ideologiji te je po naravi „sklon sljepoći, uskogrudnosti i jednostranosti“ (Bezić 2001: 250), ističe isključivo samo jednu domovinu i jedan narod u odnosu na druge, o kojima stvara stereotype i predrasude koji se mogu pretvoriti u nacionalnu diskriminaciju.¹⁴ Smatra da se isti pojam nije dovoljno raščistio te je dvosmislen u jezičnoj uporabi. Ako bi označavao pozitivan odnos prema vlastitom narodu, tu ne bi bilo ničega lošeg; ali ako je riječ o pretjeranoj ljubavi prema vlastitom na štetu drugih naroda, pojam onda gubi moralnost koja je glavna odlika ispravnog domoljublja (Bezić 1995: 280-281). Nacionalizam kao negativan pojam promatra u sferi osvajača i agresora koji postaje genocidan, memoricidan i kulturocidan, a očituje se kroz nacizam, šovinizam, imperijalizam i rasizam. Bezić upozorava da vjera i religija mogu postati alibi nacionalizma: „Konfesionalni hibridi vjere i nacije znali su prouzročiti i krvave obračune među vjerskim fanaticima ne samo nekad nego i danas“ (Bezić 2001, 252). Preuzima misao kojom tvrdi da je nacionalizam kolektivna zvijer iz Apokalipse, protivna svemu božanskom u čovječanstvu, te će zauzimanje pravog stava protiv nacionalizma biti najveće iskušenje za suvremene kršćane (Bezić 2001: 252; Forester 1953: 581). Ekstremno lice nacionalizma Bezić prepoznaje u egzaltiranom nacionalizmu koji sadrži isključivost i mržnju protiv drugog naroda, a ogleda se u progonu, ugnjetavanju i istrebljenju susjeda i manjina. Takva šovinistička ideologija počiva na narodnim neprijateljima i opasnosti od manjina jer „šovinist živi ne toliko iz patriotske ljubavi koliko iz mržnje i uništavanja drugih i drugačijih“ (Bezić 2001: 252). Šovinizam počiva isključivo na mržnji, ksenofobiji, osveti i nasilju: „To je njegova bitna oznaka, začeta samo u sitnim, bijednim i bijesnim dušama.(...) Uopće je nacionalna mržnja čudna stvar. Na najnižim ćete je kulturnim stupnjevima uvijek naći najjaču i najžešću“ (Bezić 2001: 253).¹⁵ Čovjekova prisnost uz ideologije prema Bezićevu tumačenju ima svoje izvorište u manjku vjere u

¹⁴ Dok pokušava protumačiti štetne posljedice nacionalizma i općenito negativan učinak ovakvog ideološkog smjera, Bezić tvrdi da se u slučaju agresorske okupacije može razumjeti kao sredstvo obrane; ipak u daljnjem razvoju on se pretvara u zlo osobito onda kada postane osvetnički revanšizam (Ib. 251-252).

¹⁵ Usp. Eckermann 1950: 176.

nebesko odnosno u pokušaju da materijalizmom zamijeni čežnju za nebeskim.¹⁶ Povijesnu povezanost ideologija Bezić tumači riječima:

„Stara europska zla još nisu prestala. Još uvijek zaudaraju i opominju ruševine i tragovi komunizma i fašizma. Nismo se uspjeli ni osloboditi njihovih ostataka, a već nam prijete nova zla kao što je divlji *kapitalizam*. U svoje su doba komunisti bili podigli ‘željeznu zavjesu (the golden curtain)’ između bogatih (Sjever) i siromašnih (Jug). I tako staro zlo ostaje u novome ruhu.“ (Bezić 2006b: 208)

Prema Beziću progres šovinizma svoj vrhunac zadobiva u rasizmu dokazanu u ideologijama. „Nažalost. Aveti nacionalizma, šovinizma, unitarizma i rasizma još uvijek kruže našim globusom, tj. cijelom zemaljskom kuglom.“ (Bezić 2001: 255) Oslanjajući se na crkvene dokumente¹⁷, Bezić oštro osuđuje bilo kakav rasizam te savjetuje kako školski sustav i kršćanski odgoj imaju specifičnu ulogu u promicanju pravde i jednakosti svih ljudi osobito manjina u borbi protiv bilo kakvog oblika rasizma jer iz pozicije vjere: „Svaki je čovjek moj brat.“ (Bezić 1989: 19) On jasno ističe da kršćanski stav mora biti kritičan prema svim ideologijama, a i neljudski je propagirati totalitarne i diktatorske sustave i ideje koje štete pravima osoba i skupina. Kršćansku odgovornost vidi u trajnom promicanju mira i dijaloga. (Bezić 1985: 126. GS). Sve ideologije smatra jednakim naličjem zla¹⁸ i tvrdi da su obilježene sličnim karakteristikama:

„apsolutizacija relativnih istina, dominacija jedne ekskluzivne ideje, fanatizam, neka periferna ili djelomična istina proglašuje se totalitarnom. U ideologiji se nalaze mnogi utopijski elementi, patos znan-

¹⁶ Genezu takvog stava Bezić sagledava kroz razvoj materijalističkog svjetonazora čovjeka. „A kako je osjećao da mu treba i otac, i njega je našao opet na zemlji, u svojim predima, u svojoj krvi, u svome klanu, rodu i rasi. Zaboravivši Oca na nebu, čovječanstvo ga je potražilo u regionalizmu, nacizmu, šovinizmu i rasizmu. Namjesto da se održava uprkos životnim nedaćama uzajamnom ljubavlju i solidarnošću, ono se hrani otrovom mržnje, genocida i otimanja tuđega...“ (Bezić 2006b: 518)

¹⁷ Papinsko vijeće 1989.

¹⁸ „U Hitlerovim i Staljinovim logorima trpjelo je i umiralo golemo mnoštvo nevinih i čistih stradalnika. Većinom su to bili mučenici svojih rodoljubnih, idejnih i vjerskih osjećaja. Junaci koji se nisu bojali ni smrti ni muka za svoje ideje.“ (Bezić 1988: 337)

stvenosti, simplifikacija problema, klišeji namjesto rješenja, težnja za vlašću, nasilno mijenjanje društva, politizacija kulture i vjere, totalitarizam, manipulacija masa, parolaštvo, propagandizam, bacanje krivice na drugoga (židove, kler, neku klasu ili rasu) i sl.“ (Bezić 1985: 124)

Na drugom mjestu tvrdi:

„Sve navedene i navedene ideologije teže svojoj ekspanziji i dominaciji nad svijetom. Svoje ciljeve nameću i milom i silom. Kad je to moguće, biraju mirnu propagandu, usmenim i pismenim sredstvima. Ideolozi su neumorni u svojim parolama, krilaticama i sloganim. Blefiraju zvučnom maglom i vanjskim blještavim efektima. Kad ipak bonbon nije dovoljno sladak, oblače ga u privlačne oblande.“ (Bezić 2006b: 519)

Tumačeći razliku između domoljublja i ideologija ističe se Bezićeva pedagoška namjera kojom želi upozoriti čitatelje na štetnost iskrivljenih stavova što mogu izrasti u veliko zlo s posljedicama koje je i osobno iskusio.

4. Domoljublje i globalizacija

Globalizaciju Bezić, u njezinu općem terminološkom značenju, u smislu ujedinjavanja čovječanstva, smatra prirodnom čežnjom ljudi koji žive i pripadaju zajedničkom „globusu i koljevci zemlji“. Preuzimajući popularan naziv „globalno selo“ Bezić objašnjava kako uzajamna interaktivnost ljudi tijesno povezuje prostorno i vremenski kontinente i nacije, a kao njezin najznačajniji medij koji umrežuje iste ljudske odnose spominje Internet - sredstvo globalizacije čovječanstva (Bezić 2001: 256-257). Globalizaciju kao ljudsku potrebu vidi u više segmenata društva osobito na području političkog i ekonomskog djelovanja, a kao njezine posljedice spominje pluralizam, relativizam i jačanje demokracije. U semantičkom tumačenju pojmova *globalnosti* i *globalizma* Bezić tvrdi da je pojmom *globalnost* izraženo faktičko stanje o zemlji kao nebeskom tijelu koje je jedino obitavalište i zajednička domovina ljudskog roda dok će *globalizam* kao tendenciju i aktivizam tumačiti ideološki (Bezić 2001: 255-256): *Globalizaciju* definira kao „proces osvješćivanja i konkretnog kretanja prema idealu

globalnog zajedništva i solidarnosti svih ljudi na zemlji“ (Bezić 2001: 256) te da ona nije u suprotnosti s kršćanskim stajalištem:

„Zar nismo svi ljudi braća i sestre zajedničkog Oca na nebu i tjelesni potomci Adama i Eve? Svaki put kad molimo Očenaš priznajemo jednakost i bratstvo svih ljudi i nacija. Što uostalom znači vjerski katolicitet ako ne univerzalnost pijeteta, humaniteta i uljudbe? Zar nije glavno načelo katoliciteta jednakost pred Bogom te sveopća pravda i ljubav?“ (Bezić 2001: 258)

Pozivajući se na biblijski tekst navodi:

„Zar Bog nije zapovijedao Abrahamu: ‘Iziđi iz zemlje svoje, iz zavičaja i doma očinskog, u krajeve koje ću ti pokazati. Velik ću Narod od tebe učiniti’ (Post. 12, 1.1). Gospodin i njegova Crkva žele da svi izađemo iz svoje individualne, plemenske i svake druge tjesnogrudne uzkoće na globalnu širinu čitava planeta. Svi smo jednako Božja djeca.“ (Bezić 2006a: 206-207)

Ipak, unutar globalizacije kao zastranjenje može nastati globalizam, što se događa „kad se globalizam proglašuje vrhovnim idolom čovječanstva“ te se primjenjuje političkim, vojnim ili ekonomskim mjerama i prisilom čime se dolazi do idolatrije (Bezić 2001: 259). Opasnost globalizma prema Beziću događa se kada se u ime općeljudskog zaboravljaju ili ugnjetavaju individualne vrednote, kada nadilaženje regionalnog i nacionalnog biva izloženo preziru, a demokratska vrijednost unutar globalizma postaje prazna teorija, kada se događa „utapanje manjih i slabijih grupa“, ograničavanje nacionalnog suvereniteta i identiteta, a sve u ime globalnog imperijalizma i hegemonije moćnoga.¹⁹ Na primjeru razvoja hrvatskog društva Bezić postavlja upit:

¹⁹ „U globalnoj konkurenciji neminovno dolazi do nametanja sile jačega. Tko se može nadmetati sa svjetskim velesilama? Tko se danas npr. odvaži oduprijeti se zahtjevima SAD-a zna da ga čekaju globalne sankcije. Kako se može golemi broj prezaduženih siromašnih zemalja oduprijeti diktatu svjetskih novčara i plutokrata? Jedinствена svjetska vlada je u tom slučaju samovlada, totalitarizam globalnih razmjera, jaram kojemu se ne može umaći niti iz njega izmaći. Koja se danas kulturna ili politička skupina može suprotstaviti tzv. zapadnim vrijednostima, tj. euro--američkim kalupima mišljenja i vladanja? Famosna homogenizacija svih i svega vodi u konačnu monotoniju, monopol i monarhiju bez krune.“ (Bezić 2001: 259-260)

„Kad će Hrvati, primjerice, biti ravnopravni partneri europskog tržišta, Unije i NATO-a? A ako jednom formalno i uđu u evropske i svjetske integracije, hoće li se tamo uopće čuti njihov glas ili će biti pridruženi stroju za izglasavanje odluka svjetskih moćnika? Hoće li glavni grad Hrvatske ostati Zagreb ili će to postati Bruxelles, Haag, a možda i Washington?“ (Bezić 2001: 260)

U napetosti odnosa domoljublje ili globalizacije Bezić smatra da se ne radi o dilemi i alternativni, već o jednostavnom binomu gdje treba stajati sastavni veznik „i“ jer jedno i drugo predstavljaju: „Obje ljubavi - i ona prema domu i ona prema svijetu - jesu dobre, plemenite i zakonite. Za obje ima dovoljno mjesta u svakom ljudskom srcu.“ (Bezić 2001: 261). U daljnjem tumačenju sinergije domoljublja i globalizacije, Bezić smatra da ljubav prema mjestu, domu, rodu i domovini kao i ona prema globalnosti ljudskog roda usrećuje čovjeka i pridonosi većoj humanizaciji i očovječenju. Dok ističe da su jedno i drugo povezana dobra, upozorava da se obje mogu deformirati te uz nedostatke i pretjeranosti odvesti prema isključivosti i ekstremizmu. Polarizacija između domoljublja i globalizacije kao neprijateljskih fronti koje žele uništenje ove druge mora se prema Beziću raskrinkati stavom da ljubav prema lokalnom i globalnom „mogu lijepo supostojati i surađivati u punoj harmoniji“ (Bezić 2001: 262). Za napeti odnos rodoljublja i globalizacije Bezić predlaže zrelost i kontrolu onih što upravljaju tim idejama, geslom „ljubi i lokalno i globalno!“ (Bezić 2001: 262), a sinergiju domoljublja i globalizacije brani s humanističke pozicije: „Nije dobro biti u svom rodu izrod niti u svome čovječstvu nečovjek. Dapače, najprije se mora biti autentični čovjek da bi se moglo biti pravi Hrvat. Doduše, ljudsko srce je malen organ, ali ipak dovoljno širok da u njemu nađu mjesto ljubav prema i rodu i narodu i čovječanstvu.“ (Bezić 2001: 263) Bezić smatra da se kroz kršćanske kreposti, osobito umjerenost, toleranciju, humanost i ljudsku solidarnost, a naspram bilo kakvog šovinizma i globalizma, liječi napeti odnos domoljublja i globalizacije:

„Spas od svih individualizama te nacionalnih i rasnih separatizama leži u svijesti da smo svi braća i sestre, djeca istoga nebeskog Oca, odgovorna za sve ljude, bez obzira na njihovu boju kože, uvjerenja i rodoslovlja, zajedničko i opće dobro svakoga, svih i svugdje, teme-

ljeno na vjeri i ljubavi, te suradnja sa svim ljudima kugle zemaljske u pravdi i uzajamnom poštivanju - to je panaceum za sve boljke pretjeranog patriotizma i globalizma.“ (Bezić 2001: 264)

U tranzicijskom desetljeću ulaska Hrvatske u Europsku uniju Bezić tvrdi da hrvatski narod već četrnaest stoljeća geografski, geopolitički, povijesno, kulturološki i vjerski pripada Europi (Bezić 2006a: 201-203). Ističe kako je hrvatski narod na temelju krilatice *predziđa kršćanstva i ostataka nekoć slavnog kraljevstva* svjedočio da je najeuropskija nacija, ali ipak razlikuje „nepoželjnu i poželjnu Europu“ (Bezić 2006a: 203).²⁰ Nepoželjna Europa ona je koja se realizirala kao eurocentristička i globalistička u smislu gušenje identiteta na račun ekonomskog kulta, koju Bezić naziva tranzicijskim zlatnim teletom, zatim sekularistička koja bi gušila općeljudske i kršćanske vrednote. „Sekularizirana, liberalizirana, centralizirana, globalizirana i kapitalistička Europa ne može biti spasonosna i poželjna ni za hrvatski narod.“²¹ Hrvatski narod treba

„našu staru Europu, ali s novim dostignućima, slobodnu Europu, ali bez liberalizma i libertinizma, demokratsku Europu, no bez populističkog demokratizma, europsku naobrazbu i znanje, ali bez scijentizma, tehniku bez tehnicizma, moral bez hedonizma, kršćanstvo bez monopola, toleranciju bez laxizma, industriju bez ekocida, bogatu Europu bez kapitalizma, europejstvo bez globalizma, UNO i EU bez diskriminacije. Ukratko: mi trebamo hrvatsku Europu i europ-

²⁰ „Boreći se za narodne, vjerske i europske ideale Hrvatska je postala Krvatska. I dok su Hrvati krvarili i ginuli kao njezino predzide, Europa je ostala slobodna i bogata, industrijalizirala se i modernizirala te gradila raskošni barok i rokoko. Zahvaljujući našim ruševinama, Europa je gradila dvorce i gomilala novce. Jesmo li ikada od nje čuli riječ ‘hvala!’?“ (Bezić 2006a: 203)

²¹ Bezić razlikuje sekularizam od sekularizacije a odvojenost vjerskog od političkog smatra poželjnim crkvenim pravom (Bezić 2006a: 208). „Jedan vrlo pogibeljni vid auktoritativnog vodstva je oslanjanje na državnu svjetovnu vlast, tzv. ‘manus saecularis’. Državna pomoć - i s njome vezani privilegiji - dvosjekli su mač. Više štode nego koriste (*historia docet*). Povlašćena Crkva nije više službenica Gospodnja niti Crkva siromaha. Ona postaje stupom režima, osloncem reakcije i učesnicom u nedjelima vladajućeg sloja... Bolja je odvojenost Crkve i države nego njihova sprega. Najbolja je potpuna neovisnost obe vlasti, tako da crkveni službenik ostane slobodnim i samo duhovnim pastikom“ (Bezić 1985: 80). „Pretjerana ‘inkarnacija’ Crkve u politički i socijalni život može od nje učiniti puko sredstvo u rukama desnih ili lijevih ideologija“ (Ib. 83). U neprijateljskim političkim okolnostima prema Crkvi Bezić tvrdi da je bolje stanje u odnosu na njihovo prožimanje, no ipak priznaje da je najnormalniji odnos suradnje: „Crkva je pak nezavisna od države, slobodna od svakog režima, indiferentna prema političkim državnim oblicima. Ipak rado suraduje s državnom na kulturnom, moralnom i odgojnom dobru građana. Crkvena i civilna vlast su autonomne svaka na svom području, a kad su u pitanju tzv. ‘res mixtae’, potreban je sporazum i suradnja.“ (Bezić 1985: 126)

sku Hrvatsku Marulićeva kova. Herojsku i etičku, kršćansku i modernu.“ (Bezić 2006a: 209)²²

Kao što je u općem tumačenju domoljublja sadržaj samog pojma konkretizirao uz moralne vrednote, isto čini i kad govori o odnosu domoljublja i globalizacije. Ukoliko obje pridonose moralnom uzdignuću pojedinca i zajednice, one su, prema Beziću, vrijednosne, a njihova interaktivnost ima ispravan smjer za dobro čovjeka. Sinergija partikularnosti i univerzalnosti treba voditi prema boljem čovječanstvu jer „bratska zajednica svih ljudi svijeta je domovina nad domovinama, zajednički dom svih ljudi dobre volje“ (Bezić 1995: 281). Samim tim vidljiva je Bezićeva trajna preokupacija u kojoj domoljublje zadobiva i svoj potpuniji smisao, a to je briga oko svakog čovjeka i cijelog čovječanstva.

5. Zemaljsko i nebesko domoljublje

Kada se govori o Bezićevu opusu, valja imati na umu da je riječ o teološkim promišljanjima koja piše iz pozicije kršćanskoga nauka. Vidljivo je to prije svega u metodološkom oslanjanju na crkvene dokumente, osobito Drugog vaticanskog sabora, pod čijom se refleksijom svijet i društvo promatraju kao djelo i briga Božja, svijet koji je grijehom ranjen, ali i otkupljen Uskrslim Isusom Kristom te taj svijet prema Božjem naumu čeka i svoje dovršenje.²³ U tom smislu valja iščitavati i njegov temeljni tekst u kojem tumači nebesko domoljublje:

„Domovinska nada je ipak samo zemaljska nada, a to znači prolazna. Međutim, srca svih nas pozemljara trajno žude za neprolaznom i vječnom srećom. U dnu duše osjećamo da je naša prava domovina nebo. Stoga svoju konačnu sreću možemo ostvariti samo tamo. Zemaljska je domovina tek arena i borilište za nebesku.“ (Bezić 1994: 232)

²² Uz savjete razboritosti Bezić prigodom ulaska Hrvatske u Europsku uniju ističe da se ne smije prodavati biće hrvatskog naroda, njegova materijalna baština, niti da se smiju ispunjavati nečasni uvjeti za ulazak Hrvatske u EU. Referira se na tadašnje aktualno pitanje Haaškog suda: „Stoga nije nimalo pametno prihvaćati nečasne uvjete za primane u EZ, osobito one koje postavlja Haški sud s nakanom da obezvrijedi našu oslobodilačku borbu. Kakva se pravda može očekivati od suda čiji je glavni financijer izuzet iz njegove vlasti i ne smije mu biti suđeno ni u kojem slučaju!?“ (Bezić 2006a: 210)

²³ GS2.

Zemaljska domovina nije konačište ljudske i vjerničke svrhovitosti, ali ipak predstavlja aktivan zadatak po kojem vjernici trebaju imati odgovornost za povjerenom okružje. Bezić smatra da ljubav prema domovini predstavlja produžetak obiteljske ljubavi koja je vjernicima, ne samo pravo nego i dužnost (Dufour 1993: 212) te stoga ističe kako je društveno-politička zbilja zemaljskog domoljublja područje rada i djelovanja, odgovornosti i suodgovornosti Kristovih sljedbenika vjernika²⁴. Osim ispunjavanja građanskih dužnosti i zalaganja za opće dobro svoje zajednice, Bezić smatra da su vjernici dužni kao domoljubi moliti za svoje državne poglavare (Bezić 1996a: 120). Vjernički doprinos domoljublju spomenut je u prethodnim Bezićevim izričajima gdje tvrdi kako kršćanska vjera poštuje zemaljsko, ali dovršava spasenje nadzemaljskim i stoga treba imati kritičan stav prema ideologijama i materijalizmu (Bezić 1985: 124-125). Bezićovo tumačenje međuodnosa zemaljske i nebeske domovine predstavlja relaciju koja je u kontinuitetu. Angažiranost oko nebeske domovine u suodnosu je s brigom oko zemaljske domovine jer „vjera i nada u nebesku nagradu potiču nas i zadužuju oko rada za dobrobit bližnjega i ovog svijeta što nam ga je Bog povjerio nakon stvaranja“ (Bezić 1994: 232).

„Čovjek i njegov svijet su Božji čovjek i Božji svijet. Ljudski svijet vrednota, razumljivo, i vrednote narodne pripadnosti, ozbiljno je uzet u obzir, ali uz ponudu otkupljenog svijeta i otkupljenih vrednota. Za NZ sve vrednote, pa i nacionalnost, imaju vrijednost ukoliko omogućuju ostvarenje čovjeka, posebice u dimenziji njegove povezanosti s Bogom.“ (Vidović 2002: 31)

Kada Bezić tumači značenje pridjeva katolički, tad ističe univerzalnu pripadnost i ljubav vjernika koja nadilazi vlastiti narod, a uključuje ljubav prema bližnjemu, odnosno svakom čovjeku u potrebi. Oslanjajući se na starozavjetne tekstove, Bezić objašnjava poticaj koji je biblijske praoce podsticao čeznuti dalje od Kanaana te kako bi po uzoru na njih svatko trebao „polaziti i dalje od kutka zemlje u kojem je ukorijenjen sa svojima i razabirati novu domovinu tamo gdje će zajedno s njima živjeti zauvijek“. (Dufour 1993: 212) Iz eshatološke dimenzije Bezić tumači zemaljsku domoljubnost kao zadatak izgradnje

²⁴ Bezić 1996a: 119; AA 14; Šagi Bunić 1969: 348-354.

svijeta jer će čovjek na koncu biti pitan od Boga oko patriotskih, socijalnih i humanih zadataka svog života. Ističući kako je nebo jedina prava domovina, Bezić zastupa tezu: „Samo u harmoniji i sintoniji zemaljske i nebeske nade čovjek može cjelovito izvršiti svoje poslanje“ (Bezić 1994: 233). S teološko-pastoralnog polazišta, kojem je okupacija pitanje spasenja cjelovita čovjeka u konkretnim okolnostima, Bezić smatra da je eshatološka nada kao i njezina dobra nešto što se živi i anticipira u zemaljskim okvirima odnosno vjera se živi prvotno u zemaljskim horizontima te pogled prema nebu ne ometa, već zadužuje čovjeka u zemaljskoj stvarnosti. Upravo stoga vidljivo je da u Bezićevim sadržajima nema sukobljenosti između prioriteta nebeske domovine i sekundarne zemaljske stvarnosti nego je riječ o međuovisnom odnosu: „Dok čovjek živi u vezi s Bogom (religija) i u skladu sa svojim božanskim porijeklom, dok je vjeran majci Prirodi, čije je čedo, i dok poštuje roditeljsku i hraniteljsku Zemlju, iz čijeg je krila izniknuo, njegov se život odvija u sintoniji, harmoniji i miru sa svojim Sve-mirom.“ (Bezić 2006b: 517). O tome će pisati ponovo za vrijeme Domovinskog rata kada pokazuje kako se konkretno zemaljska sadašnjost odražava na nebesku:

„Stoga sve ove paklene patnje što ih proživljujemo u ovom teškom času naše povijesti, u domovinskom ratu, u svojim obiteljskim i osobnim tragedijama možemo pretvoriti u raj ako ih budemo kršćanski snosili iz ljubavi prema raspetom Kristu... Ako budemo znali pretvoriti ovaj zemaljski pakao u zemaljsko čistilište, za nas poslije smrti nema više ni pakla ni čistilišta, ni bilo kakve druge alternative do neba, do kraja i beskrajaja.“ (Bezić 1994: 234)

Nebesko domoljublje ne samo da je nastavak zemaljske brige i angažiranosti nego u bitnome ovisi o zemaljskom domoljublju a u uspostavi ravnoteže zemaljskog i nebeskog života čovjek otkriva i vlastiti smisao postojanja i djelovanja. Pastoralnom teologu važno je otkriti kako se ostvaruje spasenje u zemaljskoj sadašnjosti pa u tom smislu valja tumačiti Bezićevo predstavljanje zemaljskog domoljublja odnosno vjerničke brige za svijet koji ga okružuje, a svoj vrhunac dostiže u nebeskoj stvarnosti.

6. Zaključak

Živan Bezić, svećenik, teolog i plodonosni pisac u svom je bogatom opusu promišljao o temi domoljublja kroz osobni i stručni pristup. Legitimitet njegovih zapisa o domoljublju jamči autentično i proživljeno iskustvo unutar nacističkog i komunističkog progona te je ovom kratkom prikazu bila namjera procijeniti kakav je njegov odnos prema domoljublju oblikovanom i tim iskustvima.

Bezić temi domoljublja pristupa s različitim humanističkih gledišta da bi potom unio i vlastita promišljanja, ponekad vrlo afektivna, koji domoljublje definiraju kao prirodan odnos čovjeka prema vlastitom okruženju i narodu definirajući ga primarnim i važnim, onim što uvelike obilježava ljudsku egzistenciju i proces humanizacije. Valja ponoviti i temeljnu Bezićeovu tezu da onaj tko nema ljubavi prema vlastitom narodu ne može voljeti ni ostale, iz čega se iščitava kako je domoljublje temelj poštivanja svijeta i univerzalnih vrijednosti. Budući da domoljublje smatra egzistencijalno važnim, Živan Bezić ima potrebu značenje, sadržaj i praksu domoljublja pročititi od svih oblika zastranjenja, što je naglašeno na primjerima osude ideoloških devijacija kojima suprotstavlja ideal ljubavi prema domovini, ali i kad tumači autonomnost očuvanja domoljubne svijesti unutar globalizacijskih procesa. Kada na konkretnim primjerima tumači kristalnost domoljublja, uočljivo je da domoljublje stavlja u parametre moralne prakse koja za njega predstavlja test ispravne patriotičnosti. Bezićevo domoljublje usmjereno je prema rastu čovječanstva i uspjehu humanizacije. U rastu domoljubne svijesti hrvatskog naroda prema Beziću važnu ulogu odigrala je i katolička vjera. Takvo ogledanje domoljublja unutar kršćanskih normi i kriterija jamči da ono raste na ispravnim temeljima, da nije introvertirano već otvoreno prema univerzalnosti i neisključivanju zemaljskog globusa. Tu je svakako dominantan evanđeoski stav kojim se odgovara na pitanje upućeno Isusu Kristu: A tko je moj bližnji? (Lk 10, 29) te u isto vrijeme takva razina katoliciteta u Bezićevu opusu jamči da „kršćansko viđenje života oslobađa od uskogrudnosti i fanatizma, dosljedno oslobađa za dijalog i zajedničko traženje što boljih rješenja.“ (Vidović 2002: 3.). Tu važnu tezu Bezić je potvrdio riječima: „Kršćanin nije samo rodoljub i sin jednog naroda, on je i katolik. Njegovo je srce šire nego domovina, ono obuhvaća sve ljude, sve narode, sve domovine.“ (Bezić 1996a: 122) Bezićevo kršćansko poimanje domoljublja nosi u sebi i potreban kritič-

ko-proročki duh koji pročišćava domoljublje i predlaže mu zdrave ciljeve. Premda brani stav kako domoljublje unutar globalnih zahtjeva može obo-
gatiti cijelu ljudsku zajednicu, ipak je uočljiva doza opreznosti i kritičnosti
ponajbolje izrečena Bezićevom sintagmom „Nepoželjne Europe“ u odnosu
na „europsku Hrvatsku Marulićeva kova.“

Živan Bezić promišlja prvotno kao pastoralni teolog kojeg zanima ostvariva-
nje čovjekova spasenja, čime upućuje pogled prema višim i trajnim vrijedno-
stima, a to je nebesko domoljublje kao konačni cilj ljudskog života. Zemaljsko
domoljublje, kojem pripada briga i odgovornost kršćanskog života, ipak je po-
lazno u odnosu na onu domoljubnost koja prelazi granice zemaljskog i mate-
rijalnog regionalizma vodeći prema najuzvišenijoj ljubavi, nebeskoj domovini.
Zato, Bezić upozorava osobito vjernike kako „kršćanin nikada ne zaboravlja
da ima dvije domovine: osim ove zemaljske i onu nebesku, koja će nam biti
vječni dom.“ (Bezić 1996a: 119) Pogled iz takve perspektive ne predstavlja
fuga mundi ‘bijeg od svijeta’ kršćanske angažiranosti nego jamči veću zauzetost
u praktičnoj ljubavi prema domovini i cijelom svijetu. Shodno tomu Bezićevo
poimanje, ali i poštovanje domoljublja, poprima trajnu prijenosnicu ideala o
kojem je pisao i kojeg je živio.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

Nadbiskupski arhiv Split, Inventar arhivskog gradiva don Živana Bezića, kutija
1- 17

Literatura

„Ad Gentes : Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve“ (7. prosinca 1965.) (U tek-
stu AG). 1986. *Drugi vatikanski koncil: dokumenti*. Ur. Turčinović, Josip. Kr-
šćanska sadašnjost. Zagreb. 491-560.

„Apostolicam Actuositatem : Dekret o apostolatu laika“ (18. studenoga 1965)

- (u tekstu AA). 1986. *Drugi vatikanski koncil : dokumenti*. Ur. Turčinović, Josip. Kršćanska sadašnjost. Zagreb. 417-466.
- BEZIĆ, Živan. 1975. *U sjeni krematorija. Uspomene jednog logoraša*. Vlastita naklada. Split.
- BEZIĆ, Živan. 1985. *Pastoralna služba : Katolička pastoralka vol. III*. HKD sv. Ćirila i Metoda. Zagreb.
- BEZIĆ, Živan. 1988. „Sveti logoraši“. *Služba Božja* XXVIII/4 1988. 337-347.
- BEZIĆ, Živan. 1989. „Crkva osuđuje rasizam“. *Vjesnik nadbiskupija splitsko-makarske* 2 (1989). 9-11; 18-19.
- BEZIĆ, Živan. 1992. „Vlast i demokracija“. *Crkva u svijetu* XXVII/3 (1992). 105-111.
- BEZIĆ, Živan. 1994. *Ima li nade?*. U pravi trenutak. Đakovo.
- BEZIĆ, Živan. 1995. *Etika i život*. U pravi trenutak. Đakovo.
- BEZIĆ, Živan. 1996a. *Tko je apostol?*. Crkva u svijetu. Split.
- BEZIĆ, Živan. 1996b. „Don Kerubin Šegvić: život, smrt i djelo (II.)“. *Hrvatska obzorja* IV/2 357-370.
- BEZIĆ, Živan. 2000. „Od rodoljublja do Globalizacije“. *Marulić* 33 5. 1012-1024.
- BEZIĆ, Živan. 2001. *Visine, dubine, širine : psihološki uvidi*. Crkva u svijetu. Split.
- BEZIĆ, Živan. 2002a. „Je li Krležina hrvatska katastrofa?“. *Omiški ljetopis* I/1 (2002). 205-215.
- BEZIĆ, Živan. 2002b. „Dva istaknuta Hrvata“. *Hrvatska obzorja* X/3-4 (2002). 200-212.
- BEZIĆ, Živan. 2004a. *Otočke davorije : jedno djetinjstvo na otoku*. Karitativni fond UPT. Đakovo.
- BEZIĆ, Živan. 2004b. *Rodu o jeziku*. Matica hrvatska Split. Split.
- BEZIĆ, Živan. 2006a. *Čovjek i čovječnost*. Matica hrvatska. Split.
- BEZIĆ, Živan. 2006b. „Civilizacija smeća“. *Marulić* XXXIX/3 (2006). 514-523; 519.
- BOŠKOVIĆ, Ivan. 2017. „O nekim literarnim svojstvima Bezićevih uspomena“, *Živan Bezić: teologija i pastoral Zbornik radova znanstvenog skupa o životu i djelu don Živana Bezića*. Ur. Čondić, Alojzije; Parlov Mladen. Crkva u svijetu i Katolički bogoslovni fakultet. Split. 185-197.
- DUFOUR, Xavier Leon. 1993. *Rječnik Biblijske teologije*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.

- ECKERMANN, Johann Peter. 1950. *Razgovori s Goetheom*. Zora. Zagreb.
- FOERSTER, Friedrich Wilhelm. 1953. *Erlebte Weltgeschichte*. Nunberg.
- „Gaudium et spes: Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu“ (7. prosinca 1965.) (U tekstu GS). 1986. *Drugi vatikanski koncil: dokumenti*. Ur. Turčinović, Josip. Kršćanska sadašnjost. Zagreb. 619-768.
- KAKUSKA, Rainer; Nagorny, Jurgen; Ueckert, Hans. 1978. *Psihologija u službi čovjeka*. Mladost. Zagreb.
- KOVAČIĆ, Slavko. 2017. „Životni put don Živana Bezića“. *Živan Bezić: teologija i pastoral: Zbornik radova znanstvenog skupa o životu i djelu don Živana Bezića*. Ur. Čondić, Alojzije; Parlov Mladen. Crkva u svijetu i Katolički bogoslovni fakultet. Split. 9-25.
- SORIĆ, Ante. 2022. „Jedan Šoltanin u sjeni društveno-političkih događanja“. *Baščina* 31 (2022). 16-37.
- ŠAGI-BUNIĆ, Tomislav. 1969. *Ali drugog puta nema*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.
- VIDOVIĆ, Marinko. 2002. „Rodoljublje i domoljublje u Bibliji“. *Hrvatska obzorja* 10/1. 13-32.

***PATRIOTISM IN THE LITERARY WORKS OF DON ŽIVAN
BEZIĆ, THE PASTORAL THEOLOGIAN***

Abstract

Don Živan Bezić (1921 – 2007) is one of the most outstanding Croatian post-conciliar theologians whose contribution was fruitful in the prolific writing opus in the field of pastoral theology and other branches of science. When we follow his work and his life from the perspective of his biography, we can see a truly original life journey characterized by his martyrdom as a prisoner in the Nazi concentration camp as well as his sufferings during the communist persecution and repression. He was working as a priest and a writer during that horrible time and in that way, he became a symbol of the sufferings of the Croatian people in the 20th century.

Based on his 21 printed books and more than 300 articles, this research will show the concept of patriotism in the challenge of the social and political ideas, ideologies and various points of view – particularly related to Christianity and theological data. The biographical and bibliographical data about Živan Bezić will be given, and the idea of patriotism will be presented in the relation to old and new ideologies through linguistic, philosophical, pastoral and theological perspectives. The final purpose of this research is to show the example of a Croatian man, a priest and a theologian who defined the idea of patriotism through his sacrifice. New generations of young people can be inspired and motivated by his life and work.

KEYWORDS: *Don Živan Bezić, patriotism, ideologies, Christianity and Church documents*